

УДК 911.3 (477.83)

Білецький Мирослав Іванович,
кандидат географічних наук, доцент

Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна
e-mail: BiletskiyMyroslav@gmail.com

СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНІ ПРОЦЕСИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ПОСЛУГ РЕГІОНУ

Мета: Обґрунтовано доцільність та актуальність дослідження сфери послуг регіонів України, загалом, та у системі підготовки фахівців економіко-географів, зокрема.

Методика: На першому етапі, детально проаналізовано, систематизовано та узагальнено, з використанням нарративного методу, напрацювання з теорії сфери послуг в суспільній географії. На другому етапі виокремлено, з використанням методу аналізу й синтезу, а також враховуючи причинно-наслідковий зв'язок, компонентні й територіальні зрушення у розвитку сфери послуг Львівської області.

Результати: Подано власне трактування понять «послуга» й «сфера послуг» та вказано місце сфери послуг у системі класифікації видів економічної діяльності (Україна).

Виокремлено види послуг, що найдинамічніше розвиваються в останні роки (2000—2012) та мають найбільшу вагу в життєдіяльності населення Львівської області: соціально-побутові (житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування, торгівля, ресторанне й готельне господарство), соціально-духовні (освіта, наука, культура, медицина, рекреаційна діяльність, тощо). Зазначено, що послуги першої групи є ринковими, самоокупними, їхній розвиток суттєво залежить від платоспроможності населення, натомість другі — неринкові їхній розвиток фінансується з місцевого бюджету.

Наукова новизна: Детально проаналізовано динамічні зміни, особливості компонентної й територіальної структур, специфіку функціонування упродовж 2000—2012 рр. окремих видів послуг (житлово-комунальне господарство, готельне господарство, туризм, побутове обслуговування, торгівля, ресторанне господарство, освіта, культура, охорона здоров'я, комунікаційні послуги) на території Львівської області.

Практична значимість: Вказано на новітні соціально-економічні процеси, які зумовлюють трансформацію розвитку даних видів послуг: повторна приватизація, інновації, інвестиційна діяльність, формування осередків новітніх поєднань підприємств, децентралізація територіального розвитку тощо.

Ключові слова: послуга, сфера послуг, житлово-комунальні, побутові, торговельні, ресторанны, освітні, культурні, оздоровчі, зв'язку, транспорту та ін. послуги.

УДК 911.3 (477.83)

Билецкий Мирослав Иванович,
кандидат географических наук, доцент

Львовский национальный университет
имени Ивана Франко, г. Львов, Украина
e-mail: BiletskiyMyroslav@gmail.com

СТРУКТУРНО-ДИНАМИЧЕСКИЙ ПРОЦЕССЫ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ УСЛУГ РЕГИОНА

Цель: Обоснована целесообразность и актуальность исследования сферы услуг регионов Украины, в целом, и в системе подготовки специалистов экономико-географов, в частности.

Методика: На первом этапе, подробно проанализированы, систематизированы и обобщены, с использованием нарративного метода, наработки по теории сферы услуг в общественной географии. На втором этапе выделены, с использованием метода анализа и синтеза, а также учитывая причинно-следственную связь, компонентные и территориальные сдвиги в развитии сферы услуг Львовской области.

Результаты. Подано собственную трактовку понятий «услуга» и «сфера услуг» и указано место сферы услуг в системе классификации видов экономической деятельности (Украина).

Выделены виды услуг, динамично развивающихся в последние годы (2000-2012) и имеют наибольший вес в жизнедеятельности населения Львовской области: социально-бытовые (жилищно-коммунальное хозяйство, бытовое обслуживание, торговля, добыча и гостиничное хозяйство), социально-духовные (образование, наука, культура, медицина, рекреационная деятельность и т.д.). Указано, что услуги первой группы являются рыночными, самокупаемыми, их развитие существенно зависит от платежеспособности населения, а вторые - нерыночные их развитие финансируется из местного бюджета.

Научная новизна: Детально проанализированы динамические изменения, особенности компонентной и территориальной структур, специфику функционирования в течение 2000-2012 гг. Отдельных видов услуг (жилищно-коммунальное хозяйство, гостиничное хозяйство, туризм, бытовое обслуживание, торговля, общественное питание, образование, культура, здравоохранение, коммуникационные услуги) на территории Львовской области.

Практическая значимость: Указано на новые социально-экономические процессы, которые обуславливают трансформацию развития данных видов услуг: повторная приватизация, инновации, инвестиционная деятельность, формирование ячеек новейших сочетаний предприятий, децентрализация территориального развития и др.

Ключевые слова: услуга, сфера услуг, жилищно-коммунальные, бытовые, торговые, ресторанные, образовательные, культурные, оздоровительные, связи, транспорта и др. услуги.

UDC 911.3 (477.83)

Biletskyi Myroslav Ivanovych,
Doctor of Geographical Sciences, Associate
Professor

Ivan Franko National University of Lviv,
Lviv, Ukraine
e-mail: BiletskiyMyroslav@gmail.com

STRUCTURAL AND DYNAMIC PROCESSES IN THE DEVELOPMENT OF REGIONAL SERVICE INDUSTRY

Purpose: The article proves the relevance and importance of studying the service industry of the regions of Ukraine in general, and as a part of geography and economics students' curriculum.

Methods: In the first stage, a detailed analysis of systematized and generalized, using narrative method of working out the theory in the social service sector geography. In the second stage are allocated using the method of analysis and synthesis, and considering causation, component and territorial changes in the development of services Lviv region.

Results: We have suggested our own interpretation of the notions of 'service' and 'service industry' and specified the place of service industry in the classification of the types of economic activity (Ukraine).

The research singles out the types of services which have been developing rapidly in recent years (2000–2012) and have the greatest value in the life of Lviv region population, namely social (housing and community, public service, trade, restaurant and hotel industry) and cultural services (education, science, culture, healthcare, recreational activities etc.). It is noted that the former group are market self-supporting services, and their development is tightly connected with people's solvency, whereas, the latter group constitutes non-market services financed from the local budget.

Scientific novelty: The article thoroughly analyses the dynamic changes, the peculiarities of the components and territory structure, the functioning of certain kinds of services (housing industry, hotel industry, tourism, public service, trade, restaurant industry, education, culture, healthcare, communications services) in Lviv region in 2000-2012.

The practical significance: We have examined latest social and economic processes that determine the transformation of these services development, namely re-privatization, innovation, investment, the formation of new combination of enterprises, decentralization of territorial development etc.

Key words: a service, a service industry, housing and community, household, trade, restaurant, educational, cultural, healthcare, communication, transportation and other services.

Постановка проблеми. У наш час послуги набувають усе більшого значення в усіх сферах трансформаційної соціально-орієнтованої економіки. У суспільній географії ці проблеми досліджує «Географія сфери послуг».

Аналіз найновіших досліджень і публікацій. На сьогодні є велика кількість публікацій, присвячених сфері послуг, у тому числі підручників, навчальних посібників, статей, статистичних матеріалів [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7].

Метою дослідження є аналіз сучасного стану розвитку складових сфери послуг та змін, що сталися за досліджуваний період.

Послуга – це широка гама різноманітних видів діяльності, що здійснюють виробники на замовлення будь-яких споживачів (окремих громадян, підприємців, організацій). Послуга – товар особливого виду, діяльність, благо, що задовольняє потреби індивіда, виробництва і суспільства, має споживчу вартість і вартість, результат якої може мати матеріальні і нематеріальні форми.

Згідно з класифікацією видів економічної діяльності (КВЕД) до сфери послуг відносять послуги, пов'язані з сільським, лісовим, рибним

господарствами, мисливством, добувною і обробною промисловістю, виробництвом та розподілом електроенергії, газу і води, будівництвом, оптовою та роздрібною торгівлею, транспортом, зв'язком, державним управлінням, фінансовою, екстериторіальною діяльністю тощо. До сфери послуг належать також заклади, установи, підприємства, що виконують специфічні суспільні функції, безпосередньо спрямовані на задоволення особистих матеріальних і духовних потреб людей з метою підвищити їхній життєвий рівень.

За останні роки (2000–2012) сфера послуг у Львівській області набула досить динамічного розвитку. Обсяг реалізованих послуг за цей період зріс у 7,6 раза (з 1 991 млн. грн. до 15 326 млн. грн.), а обсяг послуг, наданих населенню – у 7 разів і склав 23,5% до загального обсягу [5].

У структурі реалізованих послуг населенню найбільшу частку складає діяльність транспорту та зв'язку (36,3%), операції з нерухомим майном, інжинірингом та наданням послуг підприємцям (16%), освіта (17,5%), охорона здоров'я та соціальна допомога (16,6%), діяльність готелів та ресторанів (7,1%), комунальні й індивідуальні послуги, діяльність у сфері культури й спорту (5,9%).

Загальний обсяг послуг, реалізованих населенню області, склав у 2012 р. 3608,7 млн. грн., в т. ч. Львова – 2120,1 млн. грн., Трускавця – 455,3 млн. грн., Моршина – 124,5, Дрогобича – 90,7, Стрия – 72,3, Червонограда – 62,3, Яворівського р-ну – 55,0, Жовківського – 50,1, а у розрахунку на одну особу в Моршині – 20 573,2 грн., Трускавці – 15 398,2, Львові – 27 948.

Незважаючи на те, що понині немає загальноприйнятої (єдиної) класифікації сфери послуг, ми дотримуємося функціонального групування галузей (видів діяльності), які задовольняють потреби населення у певному виді послуг.

До першої групи відносять соціально-побутові (матеріально-побутові) послуги, що відображають налагоджені між галузями взаємозв'язки з підтримки матеріальних умов життя населення: житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування, торгівлю, ресторанне і готельне господарства тощо. За економічною суттю вони є ринковими і фінансуються переважно за рахунок самозабезпечення шляхом надання платних послуг споживачам.

Житлово-комунальне господарство – найважливіша ланка соціальної сфери регіону. 2012 р. житловий фонд області досягнув 55,8 млн. м² загальної площі на противагу 44,1 млн. м² у 1990 р. Приріст забезпечений в основному приватними забудовниками. На кінець 2012 р. на квартирному обліку перебувало 65,9 тис. сімей та однаків. Значні валютні ресурси, зароблені за межами України, населення області витрачає на будівництво і купівлю нового та реконструкцію побудованого раніше житла. Зазнають змін архітектурно-планувальні та будівельні особливості житла. Споруджують нові будинки як у міській, так і у приміській та сільській

місцевостях за сучасними, часто індивідуальними проектами і повним набором комунальних послуг, використовуючи нові будівельні матеріали і сучасні технології. Кращому забезпеченню житловою площею сприяють такі негативні чинники, як зменшення природного приросту і виїзд населення за межі області.

Незважаючи на труднощі, зумовлені кризовим станом економіки, в області збереглися стабільні темпи приросту житлового фонду (як загальної площі, так і житлової). У середньому на одного мешканця області у 2012 р. припадало 21,9 м² загальної площі, у тому числі на міського мешканця – 19,7 м², а на сільського – 25,2 м². Краща забезпеченість житлом (25 м²) у містах: Моршині, Бориславі і Самборі, нижча: у Львові (19,4), Червонограді (18,1) і Новому Роздолі (17,5). У сільській місцевості найвищий показник забезпеченості житлом у приміському Пустомитівському р-ні – 31,3 м².

Із загальної кількості квартир (887 339) більшість знаходиться у міських поселеннях (526 851). Щодо розподілу квартир за кількістю кімнат, то одно-, дво-, трикімнатні квартири переважають у міських поселеннях, а чотири-, п'яти-, шестикімнатні і більше – у сільській місцевості.

Суттєвого поліпшення потребує обладнання наявного житлового фонду, який є у приватній власності громадян. Частка загальної площі житла міських поселень, обладнаної водопроводом, становить 87,7 %, сільської місцевості – 33,7%, каналізацією – відповідно 87,7 % та 32,2 %, опаленням – 75,3% та 32,5 %, газом – 91,4 % та 83,7 %, гарячим водопостачанням – 74,9 % та 24,7 %, ваннами – 81,6 % та 29,3 %. У містах обласного підпорядкування ці показники значно вищі, а у сільській місцевості дуже мізерні. Кращий рівень благоустрою житлового фонду мають усі міста обласного підпорядкування, включаючи курортні центри Трускавець і Моршин. Благоустрій населених пунктів області виглядає так: водопровід мають 42 міста та 26 селищ міського типу з 35; 203 сільські населені пункти з 1849; каналізацію – 41 місто, 18 смт, 44 села; постачання природного та зрідженого газу – всі міста і смт та 1669 сіл.

Готельне господарство. В області функціонує 247 готельних підприємств, з них 130 готелів, 40 мотелів та 77 інших місць для короткотермінового проживання загальною одноразовою місткістю в 6 051 номер на 12 589 місць. Загальна одноразова місткість готельних закладів у Львові – 5 744, Трускавці – 1 431, у Сколівському р-ні – 1 166. Переважна більшість підприємств працює в міських поселеннях. Ці підприємства мають у своєму розпорядженні такі структурні підрозділи сфери сервісу, як автостоянки, ресторани, кафе, бари, сауни (лазні), басейни, пральні, заклади торгівлі. Якість готельного фонду представлена кількома чотири-, три- та двозірковими готелями.

Про розвиток туризму в області опосередковано свідчать показники діяльності готельних закладів. Іноземні громадяни значну перевагу

віддають сертифікованим (категоризованим) готелям. Вартість проживання в готелях зростає з року в рік. Високий рівень цін змушує приїжджих звертатись до приватного сектору, а це зумовлює появу тіньового ринку готельних послуг. Протягом 2011 року послугами підприємств готельного господарства скористалось 396,2 тис. приїжджих, з них іноземців 25 % від загального числа. Коефіцієнт завантаження готельних закладів продовжував залишатися невисоким і склав 20 %.

Тенденцією останніх років є динамічне розширення мережі готельних закладів фізичних осіб-підприємців. Це невеликі заклади на кілька номерів, так звані міні-готелі з достатнім рівнем комфорту і домашнього затишку. Місткість готельних закладів та готельних закладів фізичних осіб-підприємців найбільша у Львові, Трускавці, Бориславі, Сколівському, Пустомитівському районах.

Порівняно з 2000 р. кількість готельних закладів збільшилась утричі, а номерний фонд і загальна місткість – удвічі: зростання відбулось здебільшого за рахунок маломістких і більш комфортабельних закладів. Зросла кількість готелів, мотелів, молодіжних турбаз, гірських притулків та інших закладів.

Побутове обслуговування – вид діяльності суб'єктів бізнесу щодо задоволення конкретної побутової потреби індивідуального замовника. У сфері побутових послуг чітко розрізняють заклади, що надають індивідуальні послуги (перукарні та салони краси, фото послуги, ритуальні послуги, пральні, прокат речей, чищення та фарбування виробів) та заклади з ремонту і техобслуговування (технічне обслуговування та ремонт транспортних засобів, ремонт радіотелевізійної, аудіо- та відеоапаратури, електропобутових приладів, взуття, годинників, ювелірних та інших виробів). За вказаний період спостерігається значне зростання загальних обсягів реалізованих послуг з технічного обслуговування та ремонту автомобілів (у 5 разів), з ремонту побутових виробів та предметів особистого вжитку (у 10 разів). Ріст окремих видів побутових послуг відбувається переважно за рахунок підвищення цін (росту тарифів). Триває скорочення кількості підприємств побутового обслуговування в сільській місцевості і малих містах. Надання побутових послуг має чітко окреслений локальний характер і зазнає постійних змін.

Оптова та роздрібна торгівля, ресторанне господарство. Товарооборот підприємств оптової торгівлі зріс з 5842,0 млн. грн. (2000 р.) до 41664,0 млн. грн. у 2012 р., оборот роздрібною торгівлю зріс з 8795 млн грн. (2005 р.) до 36232,6 млн. грн. 2012 р. Оборот ресторанного господарства зріс за цей період з 369,2 млн. грн. до 1407,7 млн. грн.

Розподіл товарообороту підприємств оптової торгівлі за товарними групами виглядав таким чином: продовольчі товари – 7620,1 млн. грн. (18 %), непродовольчі товари – 34043,9 млн. грн. (82 %). У структурі роздрібною товарообороту підприємств – 19698,3 млн. грн., найбільшу частку склали підприємства Львова (12 036,2 млн. грн. – 61,1 %),

Червонограда (789,3млн. грн. – 4,0 %), Стрия (547,9 млн. грн. – 2,8 %), Дрогобича (520,0 млн. грн. – 2,7 %), Пустомитівського р-ну (1162,1 млн. грн. – 5,7 %), Яворівського р-ну (582,8 млн. грн. – 2,9 %), Жовківського р-ну (585,8 млн. грн. – 2,9 %).

У зв'язку з переходом на класифікацію за видами економічної діяльності термін «громадське харчування» замінено на «ресторанне господарство». При зростанні роздрібного товарообігу ресторанного господарства його частка у міських поселеннях області становила 90 %, а у сільській місцевості – 10 %. Підприємств ресторанного господарства всього 1 546 одиниць на 94 273 посадкових місць, з них у Львові відповідно 778 і 46 482. Товарооборот ресторанного господарства підприємств області становив 655 712 тис. грн., в тому числі Львова – 49 1819 (75,0 %), Трускавця – 56 529 (8,6 %). Роздрібний товарооборот підприємств на одну особу в області становив 7 753 грн., в тому числі у Львові – 15 866 грн., Пустомитівському р-ні – 10 266, у Трускавці, Червонограді і Стрию – понад 9 тис. грн. в кожному, у Самборі – понад 7 тис. грн., а в Дрогобичі і Моршині – понад 5 тис. грн.

Мережа підприємств торгівлі і ресторанного господарства розвивається суперечливо. Вона охоплює супермаркети, крамниці, кіоски, ятки, аптеки, автозаправні станції, кафе, бари, ресторани тощо. Під час загального зростання роздрібного товарообороту, у тому числі ресторанного господарства, кількість підприємств роздрібної торгівлі скоротилася за цей період із 7254 одиниць до 3907, а ресторанного господарства відповідно з 2537 до 1546. Найбільше об'єктів роздрібної торгівлі підприємств (крамниць) у Львові – 1591 (40,7 %), Дрогобичі, Червонограді, Стрию, Пустомитівському, Жовківському, Сокальському, Старосамбірському, Яворівському, Золочівському районах.

На 10 тис. населення торгова площа крамниць збільшилась за цей період із 1 533 м² до 1703 м². Краща забезпеченість населення торговою площею крамниць у містах: Стрию – 3883 м², Львові – 3496 м² та інших містах обласного підпорядкування. У районах даний показник значно нижчий від середньообласного.

В об'єктах ресторанного господарства області на 10 тис. населення припадає 371 місце, по Львову – 612, Трускавцю – 1368, Червонограду і Дрогобичу – по 507, Сокальському, Золочівському р-нах – понад 600 місць.

Скорочення мережі торгових підприємств дещо компенсує зростання кількості ринків: продовольчих, непродовольчих (речових), змішаних. Тенденція скорочення мережі роздрібної торгівлі характерна не тільки для нашого регіону, але і для України загалом. На жаль, не всі магазини виживають в умовах конкуренції. Створюються фірмові магазини підприємств, що сприяє збільшенню виробництва і реалізації вітчизняних товарів. Зростає мережа магазинів колективної власності. Зменшення загальної кількості магазинів відбулося переважно за рахунок магазинів споживчої кооперації. Серед торгових підприємств регіону домінує

недержавний сектор економіки, частка якого в загальному обсязі товарообігу становить 97 %, а державного – лише 3%.

Широких масштабів набула в наш час торгівля продовольчими і непродовольчими товарами на площах міст, вуличних тротуарах і переходах, у тому числі підземних (м. Львів). Товар продають під відкритим небом з лотків, кошиків, ящиків, візків, розкладок. Вуличною торгівлею займаються люди обох статей, здебільшого віком від 20 до 50 років, яких скоротили на виробництві і які не можуть знайти роботи. Частина з них робить дрібногуртові закупки за кордоном і продає в нас, частина реалізує товари приватних підприємців. Ця вулична (неорганізована) торгівля є джерелом тіньового обігу товарів, бюджетних втрат, обдурювання покупців.

Мережа аптечних закладів сягає 1000 одиниць, з них половина – аптеки, решта – аптечні пункти, кіоски. Понад третина аптечних закладів є у Львові, достатньо їх у всіх містах обласного підпорядкування, Яворівському, Жовківському та Старосамбірському районах.

До другої групи ми відносимо соціально-духовні (соціально-культурні) послуги. Їх діяльність спрямована на забезпечення інтелектуального, духовного і фізичного розвитку особистості. Це освіта, наука, культура, охорона здоров'я, фізична культура і спорт, туризм, об'єкти рекреації тощо. Більшість об'єктів цієї сфери є неринковими і фінансуються переважно з місцевих бюджетів. За умови належного розвитку туризму і рекреації їх також можна буде віднести до ринкових об'єктів.

Освіта. Дошкільні навчальні заклади. У 2012 р. в області працювало 694 навчальні заклади із загальною кількістю місць 45,3 тис., у яких перебувало 65,1 тис. дітей відповідного віку (1–6 років). За період із 1990 р. по 2005 р. близько 400 дошкільних закладів припинило своє існування, а з 2005 по 2012 р. їх число знову зросло на 200 закладів. У Львові зараз працює 109 дошкільних закладів, Дрогобичі – 17, Червонограді, Бориславі і Стрию – по 15 в кожному. Охоплення дітей дошкільними навчальними закладами складало у Львові – 61,2%, Трускавці – 83,1%, Моршині – 89%, Самборі – 77,8%, Стрию – 73%, Червонограді – 71%, Бориславі і Дрогобичі – по 57%. У середньому по області дошкільними закладами охоплено 45,4% дітей, у міських поселеннях – 62,7%, у сільській місцевості – 22,5%. Найменша частка дітей, охоплених цими закладами, у сільській місцевості Турківського, Золочівського, Дрогобицького, Яворівського, Миколаївського, Перемишлянського, Городоцького районів. Вищі показники в міських поселеннях Бродівського, Самбірського, Кам'янка-Бузького районів (понад 80%). Середня наповнюваність дошкільних закладів у міських поселеннях (дітей на 100 місць) – 149, у Львові, Самборі, Стрию вона становить відповідно 166, 167, 169.

У сільській місцевості при середній наповнюваності 127 дітей на 100 місць, у Старосамбірському і Самбірському районах вона сягає 200,

Пустомитівському – 152, Стрийському, Турківському і Яворівському – по 145.

Загальноосвітні навчальні заклади. У 2012-2013 навчальному році на Львівщині функціонувало 1419 загальноосвітніх навчальних закладів, у яких навчалось 256,7 тис. учнів і працювало 35,7 тис. учителів. Заклади I ступеня акредитації становили 259, II ступеня – 437, III ступеня – 462, спеціальні школи (інтернати) – 20. За період 2000/2001 – 2012/2013 навчальні роки кількість сільських шкіл скоротилась на 70, а кількість учнів — на 135 тис. (на 75 тис. – у міських поселеннях та на 60 тис. – у сільській місцевості).

У даний час серед 365 міських шкіл, у Львові – 149, Дрогобичі – 20, Червонограді – 17, Стрию – 13, Бориславі – 12, Самборі – 11. Кількість міських шкіл у районах числиться від 1 (у Стрийському р-ні) до 10 (в Сокальському), по 11 – у Жовківському і Жидачівському р-нах, 15 у Яворівському р-ні, а в інших районах – від 3 до 8.

У сільській місцевості нараховується 1054 школи, від 32 – у Миколаївському р-ні, 34 – в Кам'янка-Бузькому, до 40-50-60 в інших районах і 82 школи – в Старосамбірському р-ні. З 161,5 тис. учнів міських поселень 70,5 навчається у Львові. У сільських школах навчається 95,2 тис. учнів. Кількість учителів у міських школах (17,3 тис.) і сільських (18,4 тис.) майже однакова. У школах Львова працює 7 тис. учителів. В області функціонує 21 гімназія, з них у Львові – 11 та по 1 в 10 інших містах, з 12 ліцеїв 8 функціонує у Львові та по 1 в Дрогобичі, Золочеві, Мостиськах і Радехові, а з 20 спеціальних шкіл 7 знаходиться у Львові.

Професійно-технічні та вищі навчальні заклади. В області нараховується 62 професійно-технічні заклади: 21 (Львів), 4 (Дрогобич, Самбір, Стрий), 3 (Золочівський, Миколаївський, Сокальський р-ни), 2 – (Новий Розділ, Червоноград; Кам'янка-Бузький, Старосамбірський, Турківський, Яворівський р-ни). На кінець 2012 р. у цих закладах навчалось 34,1 тис. учнів, третина з них отримала повну загальну середню освіту, а решта здобувала професію разом з повною загальною середньою освітою. Професійна підготовка учнів здебільшого проводиться для таких галузей, як промисловість, торгівля і ресторанне господарство, транспорт, будівництво, житлово-комунальне господарство і невиробничі види побутового обслуговування.

Кількість вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації з 1990/1991 по 2012/2013 н. р. скоротилась з 40 до 22, зменшилась у них і кількість студентів удвічі (із 41,2 тис. до 20,3 тис.). У Львові цих закладів – 11, Самборі – 4, Дрогобичі – 3. Ще є такі заклади у Бориславі, Новому Роздолі, Червонограді і Бродах. Вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації налічується в області 22 (у 1990/1991 н.р. їх було 12). З них у Львові – 20, Дрогобичі – 1, в м. Дубляни Жовківського р-ну – 1. У цих закладах навчається 126,1 тис. студентів. Комерціалізація вищої освіти зменшила можливості її отримання для значного прошарку молоді,

особливо сільської. Покращити цю ситуацію можна шляхом надання державних кредитів на навчання. Змінюється галузевий профіль вищих навчальних закладів, зростають конкурси вступу на найбільш престижні спеціальності.

Підготовка кваліфікованих робітників у закладах профтехосвіти має тенденцію до зниження. Профосвіта потребує реформування та оптимізації в напрямі максимального врахування потреб ринку праці.

Культура. Сферу культури області репрезентують 9 професійних театрів, 25 музеїв (без філій), 14 концертних організацій, 1361 масові та універсальні бібліотеки, 1410 клубних установ, 73 школи естетичного виховання (дитячі музичні – 41, школи мистецтв – 27, художні – 2, хорового співу – 2, хореографічна – 1), місцеві газети, книжково-журнальні видавництва, радіомовлення і телебачення, інші структури. За кількістю закладів культури клубного типу, бібліотек у 2012 р. область посідала перше місце в Україні, за кількістю театрів – 2, музеїв – 11.

Залишковий принцип фінансування закладів культури, зубожіння широких верств населення стримують їх професійну діяльність, та все ж вони продовжують функціонувати. За період 1990–2012 рр. кількість відвідувань театрів за рік зменшилася у 5 разів, а концертних організацій і музеїв у 1,5 рази. За цей період ліквідовано 360 масових бібліотек, з них переважна більшість – у сільській місцевості; зменшився бібліотечний фонд; скоротилась кількість читачів.

Низький життєвий рівень більшості населення призводить до згортання (закриття) мережі кінотеатрів, скорочення клубів, а найбільше кіноустановок (демонстраторів фільмів). У 2012 р. за даними обласної контори прокату кінофільмів фактично працювало 37 демонстраторів фільмів (1990 р. – 1535). Найбільше закладів клубного типу у Львові – 22 (1995 р. – 43), у Трускавці – 13, Червонограді – 12.

За останні 12 років зріс випуск книжок (друкованих одиниць) та їх тираж, журналів та інших періодичних видань та їх річний тираж, зате скоротився випуск кількості газет (видань) та їх тираж, зросли обсяги місцевого телевізійного мовлення, виставкової діяльності (заходів).

Послуги закладів культури залишаються відносно недорогими або безкоштовними, а за умови поліпшення економічної ситуації повернуть своїх постійних відвідувачів. Заклади культури повинні мати належну підтримку з боку держави і місцевих органів влади, оскільки зарплата працівників цієї сфери є однією з найнижчих.

Область має багату історико-культурну спадщину. На кінець 2012 р. на державному обліку перебувало 8,5 тис. нерухомих пам'яток історії та культури, з них – 3,8 тис. – історії, 3,8 – архітектури та містобудування, 0,5 тис. – археології, 0,3 – монументального мистецтва. Цю спадщину треба зберігати, підтримувати, пропагувати і розвивати. Більшість закладів культури розташована у непристосованих приміщеннях, потребує капітального ремонту, сучасної техніки (особливо у сільській місцевості).

Охорона здоров'я. 2012 р. в області працювало 128 лікарняних установ (24,2 тис. ліжок), 444 амбулаторно-поліклінічних установ. У лікарнях працювало 14,5 тис. лікарів усіх спеціальностей (57,4 лікарів на 10 тис. населення; у Львові – 111,8, у Трускавці – 143,4, у Моршині – 333,2), 27,5 тис. середнього медичного персоналу (108,9 осіб на 10 тис. населення). Усі показники сфери (захворюваність людей, смертність) мають негативну динаміку.

У Львові функціонує 37 лікарняних закладів (12,1 тис. ліжок), 106 амбулаторно-поліклінічних закладів, працює 8,4 тис. лікарів. Кількість фельдшерсько-акушерських пунктів у районах області становить 1010. Найвища забезпеченість населення середнім медичним персоналом на 10 тис. населення у м. Моршині – 882, у Трускавці – 570, Самборі – 207, у Львові – 169. Майже всі лікарняні установи перебувають у комунальній власності (121); у державній – 5; колективній – 2. Поряд зі скороченням лікарняних установ і ліжок у них кількість лікарів і середнього медичного персоналу дещо зросла. Велика роль належить дитячим закладам оздоровлення та відпочинку, у 2012 р. їх нараховувалась 887. Кількість дітей, які оздоровлювались та відпочивали, становила 100,3 тис., а частка оздоровлених дітей віком 7-8 років – 38,8 %.

Оздоровчу функцію в області виконує широка мережа санаторно-курортних (оздоровчих) закладів: 47 санаторіїв (15,8 тис. ліжок), 9 лікувальних пансіонатів (0,6 тис. ліжок), 32 бази відпочинку, санаторії-профілакторії, будинки та пансіонати відпочинку. Вагому частку в сфері оздоровлення та відпочинку становить санаторно-курортне обслуговування. За останнє десятиріччя відчутним є притік іноземних громадян на курорти Львівщини. За даними Управління курортів та туризму облдержадміністрації у 2012 р. обслужено 153,9 тис. туристів, у тому числі іноземних туристів – 9894 (6,3%), громадян України, що виїжджали за кордон – 102 340 (66,7 %), внутрішніх туристів – 41 705 (27,0 %).

Усіма видами фізкультурно-оздоровчої роботи займається понад 130 тис. осіб, з них майже половина – діти. До закладів фізичної культури та спорту належать такі споруди: стадіони з трибунами (56), спортивні майданчики (2073), футбольні поля (859), лижні бази (4), стрілецькі тири (205), плавальні басейни (39), лижні трампліни (6), спортзали (744), кінноспортивні бази (2), велотрек (1). Більшість названих споруд належить навчальним закладам. Соціально-комунікаційні послуги. Дотичними до матеріально-побутових і соціально-духовних послуг є послуги сфери зв'язку, транспорту, у першу чергу пасажирського, інформаційні, інноваційні та ділові послуги.

Зв'язок. За досліджуваний період скоротилися відправлення населенню листів, телеграм, грошових переказів. Зате вищими темпами розвивається електрозв'язок. Кількість автоматичних телефонних станцій становить 961, з них міських – 403, сільських – 558. Забезпеченість

населення домашніми телефонними апаратами становить 57 одиниць у розрахунку на 100 домогосподарств, тобто на рівні загальнодержавного.

Швидкими темпами розвиваються нові види зв'язку: мобільний, комп'ютерний (мережа Інтернет). Найбільше доходів підприємства отримують, надаючи послуги мобільного зв'язку – 759,2 млн. грн. (64 %), комп'ютерного (мережа Інтернет) – 146,6 млн. грн., а далі міського телефонного, міжміського телефонного, радіозв'язку, поштового зв'язку.

Пасажирський транспорт. Перевезення пасажирів здійснюється рухомим складом окремих видів транспорту (автобусами, легковими автомобілями, тролейбусами, трамваями, залізничними пасажирськими вагонами, літаками). За період з 1995 по 2012 р. зменшилася кількість переїздів пасажирів усіма видами транспорту: залізничним – з 33,2 млн. до 30,5, автомобільним – з 283,3 млн. до 197,1, трамваями у Львові – з 72,0 млн. до 43,3, а тролейбусами – з 40,1 млн. до 25. Зменшується кількість пасажирських вагонів залізничного та міського електричного транспорту. Більшість машин рухомого складу експлуатують 15 і більше років, частина машин знаходиться в ремонті або потребує його. У 2012 р. перевезено 295,9 млн. пасажирів усіма видами транспорту, у тому числі автомобільним – 197,1 млн. (66,6 %), трамвайним – 43,3 млн. (14,6 %), залізничним – 30,5 млн. (10,3 %) та тролейбусним – 25,0 млн. (8,5 %). У перевезенні (відправленні) пасажирів автомобільним транспортом вагоме місце займає Львів – 134,8 млн., Стрий – 10,6 млн., Дрогобицький р-н (включаючи Дрогобич) – 8 млн., Сокальський (включаючи Червоноград) – 8,7 млн., Старосамбірський – 6 млн., Самбірський (включаючи Самбір) – 5 млн. Зростає роль міжнародних транспортних коридорів. Виходячи з оцінки соціально-економічного розвитку сфери послуг, до головних її проблем на сучасному етапі можна віднести: 1) важкий фінансовий стан більшості бюджетних підприємств; 2) безперервне підвищення цін (тарифів) на послуги; 3) недостатня платоспроможність населення; 4) недостатній рівень культури обслуговування населення в більшості видів послуг.

Висновки. Незважаючи на те, що понині немає загальноприйнятої (єдиної) класифікації (систематизації, типології) сфери послуг, ми пропонуємо дотримуватися функціонального групування галузей (видів діяльності), які задовольняють потреби населення у певному виді послуг. У статті виділено і проаналізовано такі групи: соціально-побутові (матеріально-побутові), соціально-культурні (соціально-духовні), соціально-оздоровчі та соціально-комунікаційні. Перспективи дослідження сфери послуг пов'язані з вивченням як традиційних, так і нових її видів (інформаційних, інноваційних та ділових).

Список використаних джерел:

1. Алопій В. В. Організація і технологія надання послуг: навч. посібник / [за ред. В. В. Алопія]. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 312 с.
2. Білецький М. Навчальна програма, самостійна робота, індивідуальні завдання та тести з курсу «Географія сфери послуг» для студентів географічного факультету / М. Білецький. – Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 87 с.

3. Готельне господарство та туризм у Львівській області : статистичний збірник. — Львів : Головне управління статистик у Львівській області, 2011. — 111 с.
4. Мальська М. П. Просторові системи послуг (теорія, методологія, практика) : монографія / М. П. Мальська. — К. : Знання, 2009. — 363 с.
5. Статистичний щорічник Львівської області за 2012 рік — Львів : Головне управління статистики у Львівській області, 2013.
6. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії : навч. посібник / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2009. — 544 с.
7. Шевчук Л. Т. Соціальна географія : навч. посібник / Л. Т. Шевчук. — К. : Знання, 2007. — 349 с.

Список использованных источников:

1. Апопий В. И. Организация и технология предоставления услуг : учебное пособие [за ред. В. И. Апопия]. — К. : ВЦ «Академия», 2006. — 312 с.
2. Билецкий М. Учебная программа, самостоятельная работа, индивидуальные задания и тесты по курсу «География сферы услуг» для студентов географического факультета / М. И. Былецкий. — Львов : Изд. центр ЛНУ им. И. вана Франко, 2010. — 87 с.
3. Гостиничное хозяйство и туризм в Львовской области: статистический сборник. - Львов: Главное управление статистики во Львовской области, 2011 - 111 с.
4. Мальская М. П. Пространственные системы услуг (теория, методология, практика): монография / М. П. Мальская. — К. : Знання, 2009. — 363 с.
5. Статистический ежегодник Львовской области за 2012 год - Львов: Главное управление статистики во Львовской области, 2013.
6. Топчиев О. Г. Основы общественной географии : учебное пособие / О. Г. Топчиев. — Одесса : Астропринт, 2009. — 544 с.
7. Шевчук Л. Т. Социальная география : учебное пособие / Л. Т. Шевчук. — К. : Знання, 2007. — 349 с.

References

1. Apoyiy V. V. (2006) Organizatsiya i tehnologiya nadannya poslug. Akademiya, Kyiv, 312 p.
2. Biletskyi M. (2010) Navchalna programa, samostiyna robota, indyvidualni zavdannya ta testy z kursu «Geographiya sfery posluh» dlya studentiv geographichnogo fakultetu. Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 87 p.
3. Hotelne gospodarstvo ta turyzm v Lvivskiy oblasti (2011).
4. Mal's'ka M. P. (2009) Prostorovi systemy poslug (teoriya, metodologiya, praktyka), Znannya, Kyiv, 363 p.
5. Statystychnyj szhorichnyk Lvivskoyi oblasti za 2012 rik (2013).
6. Topchiyev, O. (2009) FundamentalsofHumanGeography [Osnovy suspil'noyi geografiyi], Astroprynt, Odesa, 544 p.
7. Shevchuk, L. (2007), Social geography. [Social'na geografiya], Znannya, Kyiv, 349 p.